BIODIVERSITEIT STRESSTEST

Landgebonden

VOEDSELBOS-PARK AANLEGGEN

Een voedselbos-park is een voorbeeld van buurtgroen, maar dan wel één die aan heel veel verschillende gemeentelijke opgaven werkt. Om groen te classificeren onder buurtgroen moeten groenblauwe zones voldoen aan een minimale bezetting van 0.2 hectare en een maximale afstand tot bewoond gebied van 400 meter [1]. In dit geval moet er gedacht worden aan plantsoenen of parken waar een voedselbos-park aangelegd kan worden. In de stad is het belangrijk dat deze functioneel, overzichtelijk is en het er netjes bijligt. Een voedselbos-park bestaat uit minimaal een kruid-, struik-, klim-, en boomlaag, die door elkaar heen gemengd aangeplant worden. Hierdoor wordt er optimaal gebruik gemaakt van de ruimte. Bij het aanleggen van een voedselbos-park moet het thema 'Gezondheid van burgers waarborgen', zeker meegenomen worden. Verder kunnen thema's als hittestress en waterberging ook direct worden meegenomen [2].

CITAVERDE College heeft in een project veel kennis verzameld en ontwikkeld over een voedselbos-park. Informatie krijg je via deze: LINK

BELEIDSVELDEN

Duurzaamheid | Klimaat | Biodiversiteit | Sociale zaken | Wonen en bouwen | Ruimtelijke ordening | Volksgezondheid | Jeugdzorg | Nationale bijenstrategie

ALGEMENE SOORTEN

Gidssoorten: gewone dwergvleermuis, icarusblauwtje, das, evt. kamsalamander (mits water aanwezig), evt. patrijs (mits landbouw in de omgeving).

Algemene soorten

Dieren:	Alle soorten die ook kunnen voorkomen in algemeen groen. Denk bijvoorbeeld aan de gewone dwergvleermuis, egel, spitsmuis, wezel en das. Verder is het een geschikte plek voor bosvogels.
Planten:	Gevlekte dovenetel, daslook, sneeuwklokje, wilde narcis, speenkruid, gevlekt longkruid, robertskruid, bosandoorn.

LEEFGEBIED

Het gebied lijkt op een struikenrijk landschap met hier en daar hogere bomen die ertussenuit steken. Verder is er een rijke kruidlaag aanwezig. Het kan er heel verschillend van locatie tot locatie uitzien

AANDACHTSPUNTEN

Een groene leefomgeving kan dienen als ontspanning of speelomgeving, daarnaast kan het dienen als gespreksonderwerp en biedt het kansen tot sociaal contact [4]. Een voedselbos-park dient tevens als een plek om onder andere samen voedsel te verbouwen. Het is van belang dat een voedselbos-park goed beheerd wordt om overlast, productieverlies door bijvoorbeeld ziektes of overwoekering te voorkomen. Een voedselbos met alle lagen biedt veel voedsel, schuil- en nestgelegenheid. Verder creëert het navigatie mogelijkheden voor gidssoorten. Kortom het verhoogt de biodiversiteit. Met een waardering van 1 ster (laag) tot 5 sterren (hoog) kunt u zien welke van de onderstaande aandachtspunten het meeste bijdragen [1].

Aandachtspunten voor het aanleggen van een voedselbospark	Bijdrage
De locatie ligt binnen 1km van een groenblauwe ruimte.	★☆☆☆☆
De locatie ligt binnen 30m van een groenblauwe ruimte.	★★★☆☆
75m² groen per nieuwbouwlocatie per woning indien mogelijk.	★★☆☆☆
Terrein zonder natuurwaarde (verhard terrein) wordt omgevormd tot voedselbos-park.	★★★★★
Het voedselbos-park en buurtgroen zijn als een netwerk met elkaar verbonden door de gehele wijk/dorp/stad.	★★★★☆
Het voedselbos-park is in het bezit van alle lagen (kruid-, struik-, klim- en boomlaag)	★★★★☆
De lagen in het voedselbos-park staan als een mozaïek patroon door elkaar heen en maken hierdoor optimaal gebruik van de verticale en horizontale ruimte in relatie tot het beschikbare licht enzovoorts.	★★★★★
De aanplant in het voedselbos-park is functioneel. De producten zijn door de buurt gemakkelijk te oogsten. Alles is goed bereikbaar. De producten worden door de buurt gegeten. Het onderhoud is goed uit te voeren. De beplanting is goed te overzien. Er is een ontmoetingsplek voor burgers.	★★★★★

KANSEN VOOR BIODIVERSITEIT

Bij het aanleggen van een voedselbos-park kunnen er één of meerdere natuurtypen gerealiseerd worden. Elk element biedt veel kansen voor het verhogen van de biodiversiteit in en rondom een wijk of straat. Elementen die zeer geschikt zijn Bomenrij en solitaire boom, Groenvoorziening gras, Struweelhaag, houtwal en housingel en Ruigteveld[3]. Deze elementen dienen voornamelijk als voedselvoorziening, schuilplaatsen of navigatie-elementen. Bij het juist inrichten en beheren van deze elementen kunt u als eindstreven het veelvoudig voorkomen of zelfs vestigen van de bijbehorende gidssoorten verwachten, zie tabel 1.

Tabel 1: Natuurtypen met hun geassocieerde gidssoorten die gerealiseerd kunnen worden bij het aanleggen van een voedselbos-park.

Natuurtypen	Gidssoorten	Schaal (ha)	Tijd van uitvoer	Tijdsperiode tot effect op biodiversiteit	Onderhoud	Kosten/ha/jaar
L01.13 Bomenrij en solitaire boom[3]	Gewone dwergvleermuis, das	≥ 0,1 – 1 ≤	Zeer kort	Lang	Weinig beheer	Tot € 969,10
Groenvoorziening gras [3]	Gewone dwergvleermuis, Icarusblauwtje	≥ 0,1 – 1 ≤	Matig	Matig	Weinig beheer	Tot € 211,42
N12.06: Ruigteveld [3]	Gewone dwergvleermuis, kamsalamander, das	≥ 0,1 – 1 ≤	Zeer kort	Kort	Matig beheer	Tot € 117,36
L01.06 Struweelhaag [4]	Gewone dwergvleermuis, das	n.v.t.	Kort	Kort	Matig beheer	€ 352,41
L01.02 Houtwal en houtsingel [5]	Gewone dwergvleermuis	n.v.t.	Kort	Kort	Matig beheer	€ 4205,71

MEERWAARDE

Financieel

- Verhoging van omliggende grond- en huizenprijzen
- Mogelijkheid tot het organiseren van events en festivals omtrent natuur en sport
- Voedselproductie en gezondheidskosten besparen.

Sociaal

- Biedt sport en spel locaties
  - Ontwikkelen motoriek
  - Verlagen kans obesitas
- Ontmoetingsplaats in het groen
- Verbetering woon- en leefomgeving
  - Bijdragen aan mentale gezondheid

Fysiek

- Verhoging waterbergend vermogen
- Verbetering luchtkwaliteit
- Vermindert bestrating
- Biedt verkoeling
- Biedt kansen voor biodiversiteit

Meerwaarde van een voedselbos-park

VOORBEELD

Voorbeeld inrichting Voedselbos-park - Voedselbos Beek, Robert Knops

De foto links is hetzelfde terrein als de foto van hieronder. Let op

de gele schommel in de appelboom. Deze foto is uit oktober 2015 bij de aanvang van Voedselbos Beek. Te zien is dat het nog een traditionele boomgaard met een haag eromheen is. Het elektriciteitshuisje 80 meter verderop is goed te zien.

De foto rechts is een foto van Voedselbos Beek in het voorjaar van 2019. Te zien is dat het elektriciteitshuisje niet meer te zien is. Er is een wilgentunnel, er zijn paden ontstaan en er staan struiken. Tegen de wilgentunnel staan klimmers en ook de kruidlaag is een stuk bloemrijker. In dit perceel kunnen veel meer dieren leven. Verder is dit perceel een stuk uitnodigender voor mensen om te recreëren.

STAPPENPLAN

1: Bekijk welke wijken relatief weinig groen oppervlak hebben binnen de gemeente.

2: Ga in gesprek met de buurtbewoners en inventariseer hun wensen en interesse in een voedselbos-park. Een voedselbospark kan heel verzorgd, maar ook vrij wild zijn. Baken af wat mogelijk is met de beschikbare ruimte en communiceer dit duidelijk met de bewoners.

3: Afhankelijk van de wensen van de buurtbewoners kan het zijn dat het voedselbos-park anders wordt ingericht. Eventueel kunnen de buurtbewoners zelf een plan maken voor het voedselbos-park onder begeleiding van de gemeente en als mogelijk een voedselbos-park expert. Voordat het ontwerp gemaakt kan worden moeten de doelstellingen en de beheermogelijkheden duidelijk zijn. Probeer hier als gemeente te sturen naar het gebruik van minstens één van de genoemde (landschaps)elementen om de verhoging van biodiversiteit te waarborgen. Vanuit hier is het realiseren van het voedselbos-park maatwerk, afhankelijk van de wensen van buurtbewoners. In het geval dat er geen wensen van buurtbewoners zijn of worden betrokken kan dit stappenplan verder worden gevolgd.

4: Zoek locaties binnen groenarme wijken waar 'overbodige' bestrating of verhard terrein is. Denk aan stoepen van meer dan 2 meter breed, een compleet verharde binnenplaats of braakliggend terrein.

5: Verwijder het verharde oppervlak. Indien de grond schraal is, bemest deze eerst of graaf de bovenste laag af en stort voedselrijke aarde. Plant vervolgens de vegetatie-elementen zoals bomen, gras en struikgewas aan. Afhankelijk van de grondsoort en waterhuishouding zullen er verschillende plantensoorten geschikt zijn. Bomenrijen en struiken kunnen dienen als schuilplaats en migratieroute voor de das en kamsalamander. Daarnaast kan het grasland en de ruigte een leefgebied voor het icarusblauwtje zijn. De gewone dwergvleermuis kan alle elementen gebruiken als navigatie tussen foerageergebieden en haar verblijfplaats.

6: Na het inrichten en aanplanten is het van belang dat elk habitat correct wordt beheerd. In de onderstaande tabel staan de belangrijkste beheermaatregelen.

Beheermaatregelen

Habitat	Beheermaatregelen
8012: Groenvoorziening gras	Gefaseerd maaien. Maai niet heel het grasland tegelijk maar laat delen overstaan voor de aanwezig fauna.
	Delen van grasland niet maaien. Dit biedt structuur aan het grasland en ruigere gedeeltes trekken meer fauna aan.
	Voorkom overwoekering door struiken en bomen.
L01.13 Bomenrij en solitaire boom	Weinig beheer uitvoeren in de eerste vijf jaar na aanplanten om een dichte begroeiing te creëren. Bij fruit- en notenstruiken en -bomen moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Laat de bomen de hoogte in groeien. Snoei deze in het najaar bij tot de gewenste hoogte en breedte om overlast te voorkomen. In parken is het waardevol om bomen ook lagere takken te laten houden. Dit zorgt voor meer leefruimte en voorkoming van hittestress. Bij fruit- en notenstruiken en -bomen moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Houd het een lijnvormig element, anders vervalt de functie als navigatie element voor onder andere de gewone dwergvleermuis.
3191: Struiken	Laat bij het maaien eventueel lage ruigtes (plantenbegroeiing) rondom de struik staan. Door de ruigtes zijn de struiken een betere schuilplaats voor fauna en in de ruigtes kan ook eten gezocht worden.
	Beperk de hoogtegroei van de struiken zodat zij aan de onderkant compact groeien en extra beschutting geven. Er kan gedacht worden om gefaseerd in drie tot vijf jaar steeds een gedeelte tot de grond af te zetten. Dit zorgt ook voor een mooie leeftijdsopbouw, die voor sommige soorten van belang is. Bij fruit- en notenstruiken moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
L01.06 Struweelhaag	Voer weinig beheer uit in de eerste vijf jaar na aanplant. Dit levert sneller een dichte begroeiing. Bij fruit- en notenstruiken moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Laat de bomen de hoogte in groeien. De struiken en bomen aan de kanten mogen wel gesnoeid worden. Bij fruit- en notenstruiken moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Houd het een lijnvormig element, anders vervalt de functie als navigatie-element voor onder andere de gewone dwergvleermuis.
N12.06: Ruigteveld	Gedeeltes van de ruigtes kunnen eens per drie jaar gemaaid worden. Een ruigte wordt niet meer dan één keer per jaar gemaaid. Werk verder zoals bij groenvoorziening gras.
L01.02 Houtwal en houtsingel	Voer weinig beheer uit in de eerste vijf jaar na aanplant. Dit levert sneller een dichte begroeiing. Bij fruit- en notenstruiken en -bomen moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Laat de bomen de hoogte in groeien. De struiken en bomen aan de kanten mogen wel gesnoeid worden. Bij fruit- en notenstruiken en -bomen moet het geadviseerde beheer van de betreffende soort aangehouden worden!
	Houd het een lijnvormig element, anders vervalt de functie als navigatie-element voor onder andere de gewone dwergvleermuis.
Voedselbos	Zorg ervoor dat de productiebomen volgens voorschrift beheerd worden. Verjongen is een belangrijke beheermaatregel. Verder voorkom

BRONNEN

[1]: https://gemeente-en-stadsmonitor.vlaanderen.be/groen-in-de-buurt

[2]: https://www.atlasleefomgeving.nl/meer-weten/natuur/groene-leefomgeving

[3]: https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/index-natuur-en-landschap/

[4]: https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/6041700/1/RIS298636_Bijlage_170929Scheveningen_Wijkvisie_LR

1. https://www.citaverde.nl/bedrijfsopleidingen/projecten/voedselbossen/
2. Publicaties en producten: https://rise.articulate.com/share/9jctf8ga41ncMR35CaGE32GfPglKtFKk#/